

Huhu Ta'ofi 'o e 'Ate Pupula Á

Me'a 'Oku Fiema'u Ke Ke 'Ilo Ki Ai

Many Vaccine Information Statements are available in Spanish and other languages. See www.immunize.org/vis

'Oku Lahi 'a e Ngaahi Tohi Fakamatala Ki He Huhu Ta'ofi 'o e ngaahi Mahaki Pipihí 'e ma'u 'i he Lea Faka-Sepehi mo e ngaahi lea kehé. Sio ki he www.immunize.org/vis

1

Ko e hā e 'uhinga e me'a 'oku 'ai ai ke ke huhú?

Ko e 'Ate Pupula Á ko e mahaki fakalilifu ia 'o e 'atē. 'Oku fakatupunga ia 'e he vailasi 'ate pupula Á (HAV). Ko e HAV 'oku mafola ia mei he tokotaha ki he tokotaha 'o fakafou 'i he tu'umama'o 'a e kakai ko ia 'oku nau mo'ua 'i he fa'ahinga mahaki pipihi ni, 'a ia 'oku malava ke faingofua 'a 'ene hokó 'okapau he'ikai ke hanga 'e ha tokotaha 'o fanofano fakalelei 'a hono nimá. 'E toe malava pē foki ke ke toe mo'ua 'i he 'ate pupula Á 'o fakafou mai 'i he me'atokoni, vaí, pe ko e ngaahi me'a kuo 'osi fakakonahi 'e he HAV.

Ko e ngaahi faka'ilonga 'o e 'ate pupula Á 'oku kau ki ai 'a e:

- mofi, ongo'i hela'ia, ta'eta'efiekaí, tokotoka kovi, luá, pe ko e felāngaaki e hokotanga hui
- toutou langa mamahi 'aupito e keté mo e fakalele (tautautefito 'eni ki he fanaú), pe
- engeenga (engeenga 'o e kilí pe ko e ongo kano'imatá, lanu fakapōpō'uli 'a e tu'uo'fi, lanu 'umea mo e tu'u mama'ó).

Ko e anga maheni 'o e ngaahi faka'ilongá 'oku nau toki hā mai kinautolu ia 'i ha hili 'a e uike 'e 2 ki he 6 hili ia 'a e pihia pea 'oku toe anga maheni pē 'a 'enau 'así 'o fuoloa'aki pē 'a e si'isi'í hifo 'i he māhina 'e 2, neongo ai ko e kakai ia 'e ni'ihí 'oku malava ke nau puke kinautolu ia 'o a'u ki he māhina 'e 6. 'Okapau te ke mo'ua 'i he mahaki 'ate pupula Á 'e malava pē ke ke fu'u puke 'aupito koe ia ke 'ikai te ke lava 'o ngāue.

'Oku 'ikai ke fa'a hā 'a e ngaahi faka'ilongá 'i he fanaú, kā ko e kongá lahi 'o e kakai lalahi 'oku nau ma'u. 'E malava pē ke ke tufaki atu 'a e mahaki 'ate pupula Á neongo 'oku 'ikai ke ke ma'u 'a e ngaahi faka'ilongá.

'Oku malava pē ke hanga 'e he 'ate pupula Á 'o fakatupunga 'a e ta'e'aonga 'a e 'até mo e maté, neongo 'oku tātāitaha 'a 'ene hokó pea 'oku lahi taha 'a 'ene hokó 'iate kinautolu ko ia 'oku ta'u 50 pe lahi haké mo nautolu ko ia 'oku nau mo'ua 'i he ngaahi mahaki kehe 'o e 'até, 'o hangē ko e 'ate pupula B pe ko e C.

Ko e huhu ta'ofi 'o e 'ate pupula Á 'oku malava ke ne ta'ofi 'a e 'ate pupula A. Na'e fokotu'u ke fakahoko 'a e huhu ta'ofi 'o e 'ate pupula Á 'i he ngaahi Siteiti Fakatahataha 'o 'Ameliká (U.S.) 'o kamata mei he ta'u 1996. Talu mei ai, ko e fika 'o e ngaahi keisi na'e lipooti mai 'i he ta'u takitaha 'i he U.S. na'e holo ia mei he fakaofiofi ki he ngaahi keisi 'e 31,000 ke toe si'i ange ia 'i he ngaahi keisi 'e 1,500.

2

Huhu Ta'ofi 'o e Mahaki Pipihi ko e Hepetaisi A pe 'Ate Pupula

Ko e huhu ta'ofi 'ate pupula Á ko e huhu ta'ofi 'ene ngāue 'a e mahakí (pe ko e tāmāte'i). Te ke fiema'u 'e koe 'a e fo'i huhu 'e 2 kae malava ke tolonga mo tu'uloa ho malu'i. Ko e ngaahi huhu ni 'oku totonu ke fakavaha māhina 'e 6 'a hono 'oatú.

Ko e fānaú 'oku hokohoko honau huhu anga maheni 'i he vaha'a honau 'uluaki 'aho fā'ele'i pea mo honau ta'u uá (mei

he māhina 'e 12 ki he māhina 'e 23 honau ta'u motu'a). Ko e fānaú lalahi angé pea hoko hake 'o talavou mo finemui mo fakamatu'otu'a ko e kakai lalahi (adult) 'e toki fai honau huhu 'i he hili 'a honau māhina 'e 23. Ko kinautolu 'a e kakai lalahi 'oku te'eki ke nau huhu ki mu'á pea 'oku nau fiema'u ke malu'i kinautolu mei he 'ate pupula Á 'e malava pē ke nau ma'u 'a e huhu ta'ofi 'o e mahaki pipihí.

'Oku totonu ke ke huhu ta'ofi 'ate pupula A 'okapau:

- 'oku ke folau ki ha ngaahi fonua 'oku anga maheni ai 'a e 'ate pupula Á,
- ko e tangata koe 'oku ke fakaepo'uli mo ha toe tangata kehe,
- 'oku ke ngāue'aki 'a e ngaahi faito'o kona tapú,
- 'oku 'i ai ha mahaki 'o e 'até 'oku 'ikai ke toe lava ia 'o faito'o 'o hangē ko e 'ate pupula B pe ko e C,
- 'oku faito'o'aki 'a e ngaahi faito'o ta'ofi toto pakupaku,
- 'oku ne feohi pea mo ha monumanu 'oku nau mo'ua 'i he 'ate pupula Á pe 'oku 'i ha fale fakatotolo (laboratory) 'oku fai ai 'a hono fakatotolo 'i 'o e 'ate pupula Á, pe
- 'oku ke 'amanaki ke ke fetu'utaki hangatonu mo ha tokotaha na'a ne mo'ua 'i he mahaki ni mei ha fonua 'oku anga maheni ai 'a e 'ate pupula Á

'Eke ange ki ho'o toketaá 'okapau 'oku ke toe fiema'u ha ngaahi fakamatala lahi ange felāve'i mo e ngaahi kulupu 'o e mahaki ni.

'Oku te'eki fakapapau 'I pe 'ilo ha fepaki pe kaunga kovi hono huhu ta'ofi ko e ki he 'Ate Pupula A lolotonga ia 'oku toe huhu ta'ofi ko e ki ha ngaahi mahaki kehe.

3

'Oku 'i ai 'a e fa'ahinga kakai 'oku 'ikai ke totonu ia ke nau ma'u 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko 'eni

Tala ange ki he tokotaha 'oku ne fai ho huhu ta'ofi ki he mahaki pipihí:

- **Kapau 'oku 'i ai hao ngaahi 'alēsiki fakatu'utamaki mo fakatupu mate.**
'Okapau na'e 'osi 'i ai ha kaunga kovi 'aupito kiate koe ha fo'i huhu ta'ofi 'e taha 'o e 'ate pupula Á, pe ko ha kaunga kovi 'aupito kiate koe ha kongá 'o e huhu ta'ofi ni, 'oku fakapotopoto ange ke 'oua na'a ke huhu. 'Eke ki ho'o toketaá 'okapau 'oku ke fie 'ilo ki ha toe fakamatala lahi ange fekau'aki mo e ngaahi me'a 'oku ngaohi'aki 'a e faito'o ni.
- **'Okapau leva 'oku 'ikai te ke ongo'i sai.**
Kapau 'oku ke mo'ua 'i ha ki'i puke ma'ama'a pē, hangē ko e ki'i momoko, 'e malava pē ke huhu koe ia he 'aho ni. Kapau leva 'oku ki'i lahilahi pe lahi 'aupito ho puke, 'e fakapotopoto ange ke ke tatali ka e 'oua ke ke sai. 'E malava pe ke fale'i koe 'e ho'o toketaá.

U.S. Department of
Health and Human Services
Centers for Disease
Control and Prevention

4**Fakatu'utāmaki 'o e uesia 'a e sino 'e he huhu ta'ofi 'o e mahaki pipihí**

Felāve'i mo ha fa'ahinga faito'o, 'o kau ai pea mo e ngaahi huhu ta'ofi 'o e ngaahi mahaki pipihí, 'a ē 'oku 'i ai 'a hono ngaahi uesia ho'o mo'ui (side effects). Ko e anga maheni ki he ngaahi me'a ni 'oku tō ma'ama'a pē pea toe vave pe 'enau puli atū , kā 'e ala hoko pe ha uesia fakatu'utamaki 'aupito.

Ko e lahi taha 'o kinautolu 'oku nau ma'u 'a e huhu ta'ofi 'o e 'ate pupula Á 'oku 'ikai ke 'i ai ha ngaahi palopalema ia 'e hoko kiate kinautolu.

Ko e ngaahi palopalema iiki 'oku nau muimui mai 'i he huhu ta'ofi 'ate pupula Á 'oku kau ai 'a e:

- mamahi pe ko e kula 'a e me'a ko ia na'e fai ai 'a e huhú
- mofi si'isi'i pē
- ngangau e 'ulú
- hela'ia/ongosia

Kapau 'e hoko 'a e ngaahi palopalema ni, 'e hoko pē ia 'i he 'osi 'a e huhú pea ko hono fuoloá ko e 'aho 'e 1 pe 2.

'E malava pē ke fakahoko atu 'e ho'o toketaá kiate koe 'o toe lahi ange felāve'i mo e ngaahi me'a 'e ala hokó.

Ko e ngaahi palopalema 'e lava ke hoko he 'osi 'a e huhu ni:

- 'Oku fa'a pongia 'a e kakai 'e ni'ihí hili hano fai ha ngáue fakafaito'o kiate kinautolu, kau ai pe mo e huhu ta'ofi mahaki pipihí. 'E tokoni ke ta'ofi ha'o pongia pe lavelavea tupu mei ha'o tō, kapau te ke tangutu ki lalo pe tokoto ha miniti nai 'e 15. Tala ange ki he tokotaha 'oku ne faito'o koé, 'okapau 'oku ke ongo'i ninimo, pe hangē 'oku fetongitongí 'a ho'o sió pe hangē 'oku kikii pe fai ha tā fafangú 'i ho telingá.
- 'Oku 'i ai 'a e kakai ia 'oku nau ma'u 'e kinautolu 'a e felāngaakí 'i honau umá 'a ē 'e malava ke lahi ange pea toe fuoloa ange 'i he mamahi anga maheni 'i he hili e ngaahi huhú. Ko e me'a ni 'oku tātaitaha pē 'a 'ene hokó.
- 'E malava pē ke hoko ha fa'ahinga uesia ki ho sino pe 'alēsiki mei ha fa'ahinga faito'o pē. Ko e ngaahi kanongatāmaki pehe ní mei ha huhu ta'ofi 'o ha mahaki pipihí 'oku tātaitaha pē 'ene hokó, 'a ia 'oku 'esitimeti ki he 1 'i he fo'i huhu 'e miliona kotoa pē, pea 'oku malava pē ke hoko ha ngahi miniti si'i ki ha ngaahi houa 'i ha hili 'a e huhú.

Hangee ko ha fa'ahinga faito'o pē, 'oku si'i 'aupito ha faingamaie ke fakatupu 'e he huhu ta'ofi mahaki pipihí ha lavea lahi 'aupito pe mate.

'Oku fai 'a hono siofi 'o e malu mo e hao ko ia 'o e ngaahi huhu ta'ofi mahaki pipihí. Ki ha fakamatala 'oku lahi angé 'a'ahi ki he: www.cdc.gov/vaccinesafety/

5**Fēfē leva kapau 'oku 'i ai ha palopalema 'oku fakatu'utāmaki?**

Ko e hā 'a e me'a 'oku fiema'u ke u fekumi ki aí?

- Fekumi ki ha fa'ahinga me'a 'oku ke hoha'a ki aí, 'o hangē ko ha faka'ilonga 'o ha 'alēsiki lahi mo fakatu'utāmaki, mofi lahi 'aupito, pe ko ha fa'ahinga 'ulungaanga 'oku 'ikai anga maheni.

Ngaahi faka'ilonga 'o ha 'alesiki fakatu'utāmaki lava ke kau ai 'a e haiví (kula, pupula mo e veli 'a e kilí), pupula

'a e fofongá pea mo e fo'i mongá, faingata'a 'a e manavá, vave e tā 'o e mafú, ninimo mo e tā vaivaia. 'E ala hoko pe ngaahi me'a ni 'i ha ngaahi miniti pe houa si'i mei hono huhu ia.

Ko e hā 'a e me'a 'oku totonu ke u fai?

- Kapau 'oku ke fakakaukau ko e 'alesi fakatu'utāmaki pe ko ha toe me'a fakavavevave ange 'oku 'ikai ke toe ala tatali, telefoni ki he 9-1-1 pe ko ho'o feinga ki he falemahaki ofi tahá. Ka 'ikai ia pea ke telefoni ki ho'o kilinikí.

Ka hili e ngaahi uesia ko ení , kuo pau ke lipooti ia ki he Sisitemi pe Va'a 'oku nau tali 'a e ngaahi lāunga ki he uesia kovi mei he huhu ta'ofi mahaki Pipihí pe VAERS. 'Oku totonu ke faile 'a e lipooti ko 'ení 'e ho'o toketaá, pe ko ho'o faile pē ia 'e koe 'o fakafou 'i he uepisaiti 'a e VAERS 'i he www.vaers.hhs.gov, pe ko ho'o telefoni ki he fika ko e **1-800-822-7967**.

'Oku 'ikai ke fai 'e he VAERS ia ha fale'i fakafaito'o.

6**Ko e Polokalama Fakafonua ki hono Totongi Huhu'i 'o e Lavea tupu mei he Huhu Ta'ofi Mahaki Pipihí (VICP)**

Ko e Polokalama Fakafonua ko ia ki hono Totongi Huhu'i 'o e Lavea mei he Huhu Ta'ofi Mahaki Pipihí (VICP) ko e polokalama ia kuo fokotu'u ke ne huhu'i fakapa'anga 'a e kakai na'a nau lavea mei ha ngaahi huhu ta'ofi mahaki pipihí.

Ko kinautolu ko ia 'oku nau tui na'e fakalavea'i kinautolu 'e ha huhu ta'ofi mahaki pipihí 'e malava ke nau ako felāve'i pea mo e polokalama pea mo e anga ko ia hono faile ha 'eke 'aki ha'o telefoni ki he **1-800-338-2382** pe ko ha'o 'a'ahi ki he uepisaiti 'a e VICP 'i he www.hrsa.gov/vaccinecompensation. 'Oku fakangatanga pē 'a e taimi ke faile ai ha 'eke ki ha totongi huhu'i.

7**'E lava fēfē ke u toe 'ilo lahi ange?**

- 'Eke ange ki he tokotaha 'oku ne fale'i fakafaito'o ko é. Ko ia te ne 'oatu kiate ko e 'a e kotoa 'o e fo'i polokalama huhu ta'ofi mahaki pipihí pe te ne fokotu'u atu ha ngaahi ma'uga fakamatala kehe.
- Telefoni ki ho'o potungāue mo'ui fakakoló pe fakasiteití.
- Fetu'utaki ki he Ngaahi Senitā ki hono Pule'i mo Faka'ehi'ehi mei he Mahaki (CDC):
  - Telefoni ki he **1-800-232-4636 (1-800-CDC-INFO)** pe ko ho'o
  - 'A'ahi ki he uepisaiti 'a e CDC 'i he www.cdc.gov/vaccines

Vaccine Information Statement
Hepatitis A Vaccine

7/20/2016

Tongan

42 U.S.C. § 300aa-26

Office Use Only

Translation provided by Hawaii Department of Health